

“XOR SOLFEDJIO” FANI XOR DIRIJYORLIGI KURSINING AJRALMAS INTIZOMI SIFATIDA

Nuraliyeva Zuhra Anvarovna

Guliston ixtisoslashtirilgan san’at maktabi o‘qituvchisi

zukhranuralieva9515@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola “Xor solfedjio” fanini o‘qitish metodikasi masalalari va nima uchun bu fanni xor dirijyorligi o‘qituvchisi o‘qitishi kerakligi haqida

Kalit so‘zlar: xor solfedjiosi, xor san’ati, solfedjio, xonandalar, xor, xor dirijori, musiqiy eshitish qobiliyati, tovush, she’riy matn, intonatsiya, kompozitsiya.

Abstract: about the methodological issues of teaching "Choir solfeggio" and why this subject should be taught by a teacher of choral conducting

Key words: choral solfeggio, choral art, solfeggio, singers, choir, choir conductor, musical hearing, sound, poetic text, intonation, composition.

Xor kuylash - bu odamlarning badiiy faoliyatining eng qadimgi, eng keng tarqalgan va umumiy foydalanish mumkin bo‘lgan shakllaridan biri. Xor — musiqa asarlariga jon baxsh etadigan, ularni ijro etuvchi, tinglovchilarga mazmun-mohiyatini ochib beruvchi ijodiy jamoa. Xorda ijrochilik badiiy jarayoni musiqiy quloq bilan, ma’lum bir eshitish moslamasi bilan chambarchas bog‘liq.

Dirijyorning eng muhim vazifalaridan biri bu ijrochilarning quloqlarida barcha mumkin bo‘lgan sezgirlikni uyg‘otish, turli xil his-tuyg‘ular va musiqiy bir uyg‘un butunlikka birlashtirishdir.

Xor tarkibi har xil darajadagi tayyorgarlik darajasidagi qo‘shiqchilardan iborat bo‘lib, ularning rivojlanishi va moslashuvchanligi har doim ham bir xil bo‘lmaydi. Dirijyor har bir shaxsning musiqiy fazilatlarini qandaydir o‘ziga xos (va har holda har xil) mezon bo‘yicha shakllantirish va tarbiyalash uchun yagona jamoani,

“fikrdoshlar”ansamblini yaratishi kerak. Va bu mezon dirijyorning o‘zini eshitish darajasi bo‘ladi.

Musiqani to‘g‘ri idrok etish, tushunish va u bilan ijodiy ishlash uchun musiqiy eshitish qobiliyati yuqori darajada rivojlangan bo‘lishi kerak. Musiqachi yaxshi eshitsa, yaxshi tushunadi, ijro etadi va musiqa bastalaydi. Yetarli darajada rivojlangan eshitish qobiliyati bo‘lmasa, musiqa asarini professional ravishda qismlarga ajratish va tushunish mumkin emas. Bu solfejning asosiy vazifasi - musiqiy eshitishni tashkil etish va rivojlantirish, uni ijro va ijodiy faoliyatda intensiv va ko‘p qirrali vazifadir. Solfejning maqsadi varaqdan o‘qish, sof intonatsiya, har qanday musiqa asarini yozish qobiliyatini rivojlantirishdir. Musiqachi musiqaning o‘ziga xos uslub xususiyatlari va elementlarini alohida va ularning o‘zaro ta’sirida aniqlay olishi kerak. Xor dirijyorining qulog‘i birinchi navbatda faol bo‘lishi kerak. Intonatsiya faoliyati eshitish va ovozning aniq nisbatiga qaratilgan. Bu ichki eshitish qobiliyatning ishini talab qiladi: ya’ni qo‘shiq aytayotganda intonatsiyani tanlash, so‘ngra intonatsiyani takrorlash paytida bo‘lajak badiiy natijani “oldindan ko‘rish” va eshitish. Eshitishning metro-ritmik faoliyati asosan ritm va metrning ichki sezgilari (pulsatsiya), shuningdek ularning dinamik rivojlanishida davomiyliklarning ma’lum vaqtinchalik munosabatlari bilan tavsiflanadi. Bunda temp xotirasi ham muhim rol o‘ynaydi. Va nihoyat, tembr faolligi (so‘zning keng ma’nosida) bo‘lishi kerak, bu qo‘shiq aytishning umumiy uslubini eshitish qobiliyati, tovush, interval, akkord har bir qismning ovozining o‘ziga xos xususiyatlari va individual fonizm (garmonik tembr) bilan belgilanadi. Musiqiy eshitishni tashkil etuvchi barcha tarkibiy qismlarning: ichki quloq, ritm hissi, ohangdor va garmonik quloq, shuningdek, xor dirijyorining qulog‘iga xos bo‘lgan maxsus kasbiy fazilatlar - vokal va xor eshitishi faolligi zarur.

Xor bilan doimiy muloqot dirijyorda xor sadolanishini idrok etishdan kelib chiqadigan o‘ziga xos tajriba - xor tuyg‘usining paydo bo‘lishiga yordam beradi. Xor tuyg‘usi – bu bir vaqtning o‘zida alohida qismlarning tembrlarini tinglashda xorning umumiy sadolanishini (mono-tembrini) eshitish qobiliyati, xor monoritmini eshitish, alohida qismlarning ritmik tuzilishini his qilish; xor tuzilishini vertikal va gorizontol, alohida partiyalar va guruhlarning birligi sifatida qabul qilib, ovozni boshqarish.

Xorning rivojlangan tuyg‘usi juda aniq va muvaffaqiyatli professional faoliyatni amalga oshirishga imkon beradi, ya’ni. xorga dirijyorlik qilish, xor bilan ishlash va xorda kuylash. Bu tuyg‘uning tarbiyalanishi va shakllanishi musiqa va xor ijrosi jarayonida sodir bo‘ladi. Bu yerda eshitishdan tashqari, vosita ko‘nikmalari ham muhim rol o‘ynaydi, shuningdek, harakat, dirijyorning imo-ishorasi va haqiqiy sadolanish o‘rtasidagi nisbat va munosabatlar (bu hali ham turli xil tadqiqotlar mavzusi bo‘ladi), ammo biz endi faqat nima ekanligi bilan qiziqamiz. musiqiy eshitish xususiyatlari bilan bog‘liq. Xor solfejiosining rivojlanishi davomida, aniqrog‘i, “Xor dirijyorligi” kafedralari uchun solfejio kursi bilan Rossiyada shug‘ullanganlar: M.I. Glinka, D.S. Bortnyanskiy, A.L. Ostrovskiy, G.A. Dmitrievskiy lar rus mumtoz pedagogikasining eng yaxshi an‘analariga sodiq qolgan holda, xor dirijyorlari tomonidan solfejioni o‘qitish bilan vokal va xor san’ati o‘rtasidagi yaqinroq bog‘liqlikka alohida e’tibor berdi.

1948 yilda bir ma’ruzasida G.A. Dmitrevskiyning ta’kidlashicha, solfejio asosiy fan emas, balki mutaxassislikning o‘zi. Uning fikricha, agar solfejio maxsus xor kontekstida o‘qitilsa, xor solfedjiosi sinfida o‘qitish o‘qituvchi o‘quvchiga kasbga nisbatan faol ta’sir ko‘rsatish uchun ko‘proq vosita va imkoniyatlar beradi. Bu fan xor ixtisosligining barcha xarakterli elementlarini : ansamblning mahorati; har bir detalda qurish; tipik ovozli boshlovchilik, sezuralar bilan xor solfedjiosining o‘ziga xos asoslarini o‘rganish o‘z ichiga olishi kerak, deb hisobladi.

Xor solfejio usuli - xor ijrosi asoslarini (vokal sozlash, sozlash, dinamika, ansambl, diksiya) kuzatib uni ijro etishdir.

Xor solfejio mashg‘ulotlari o‘quv xorining butun tarkibi uchun bir vaqtning o‘zida o‘tkaziladi. Yangi qabul qilingan o‘quvchilarning iqtidorliligi va tayyorgarligi darajasiga qarab eshitish turli darajada bo‘ladi. O‘qituvchining vazifasi - yangi o‘quvchilarning ehitish qobiliyatini eng qisqa vaqt ichida “tarbiyalash”, lekin shoshilmaslik eshitish qobiliyatini tarbiyalash uzoq va mashaqqatli jarayon ekanligini doimo yodda tutishdir.

Bir vaqtning o‘zida barcha o‘quvchilarning bir yilda bu muammolarni bartaraf qilish haqiqiy emas degan fikr bo‘lishi mumkin, chunki birinchi yil uchun buni yengish

juda qiyin. Ammo bu yerda eshitishni rivojlantirish uchun jonli eshitish taassurotlari juda muhim, mohiyatiga ko'ra, butun solfedjio tizimi ularga qurilgan. Bu taassurotlar, shubhasiz, yuqori sifatli musiqiy ijro orqali yaratilishi kerak.

Diqqatni yo'naltirish va diqqatni jamlash qobiliyati materialni o'zlashtirishga yordam beradi. Mashqlarning barqaror, to'g'ri bajarilishiga ish diapazonining o'rtacha zonalarida o'rtacha baland ovozda qo'shiq aytish katta yordam beradi. O'rtacha yuklardan foydalanish xor solfejosida katta hajmdagi ishlarni bajarishga imkon beradi. Topshiriqlar oson va qiyin bo'lmagan, tushunarli va aniq shakllantirilgan bo'lishi kerak. Asosan, ular og'zaki tarzda beriladi, faqat ba'zi hollarda o'qituvchi ko'rsatish uchun pianinodan foydalanadi. Kerakli tugmachani sozlash, ma'lum tovushlarni topish asosan kamerton yordamida amalga oshiriladi. Yaxshi qo'shiqchi o'qituvchi kamertondan boshqa asbobdan foydalanmasligi kerak. Har bir darsda kamerton bilan mashqlar bo'lishi kerak: agar talabaning qulog'i unchalik nozik bo'lmasa, biz pianinoga emas skripkaga murojaat qilishimiz mumkin. Kimki o'z ovozi bilan, kamerton orqali ton ololsa, uning qulog'i shunchalik rivojlanadiki, u ularni asbobda osongina topadi

Ohangni ijro etish har doim uning keyingi takrorlanishining sofligiga hissa qo'shadi, degan fikr biz uchun bahsli bo'lib tuyuladi, lekin shubhasiz mavjud bo'lish huquqiga eg. Shu munosabat bilan shuni ta'kidlashni istardimki, solfedjio o'qituvchisi universal o'qituvchi, nazariyotchi va amaliyotchi, yakkaxon ijrochi va dirijyor - barchasi bitta bo'lishi kerak. Yakuniy natijaga erishishda mashg'ulot ishini biladigan va his etuvchi, o'z temperamenti bilan xorni yoqish, qizg'in diqqat, eshitish faolligi va sabr-toqatni talab qiladigan ishlarni bajarishda faollikni qo'zg'atishni biladigan o'qituvchining o'rni juda katta.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Chesnokov P. Xor va boshqaruv. M., 1952 yil
2. Struve G. Xor solfejio. M., 1979 yil
3. Asafiyev B.V. Musiqiy shakl jarayon sifatida. M., Myzgiz, 1947 yil
4. Davydova E.V. Solfejio o'qituvchilarini tayyorlash masalasi bo'yicha. In: Musiqa nazariy fanlarini o'qitish metodikasi masalalari. M., Musiqa, 1967.
5. Davydova E.V. Solfejio o'qitish metodikasi. M., Musiqa 1975 yil.
6. Davydova E.V. Solfedjio musiqachining ta'lim sohasi sifatida. In: Musiqa pedagogikasining dolzarb muammolari, XXXP jild. M., 1977 yil.
7. Dmitrevskiy G.A. Xor ansambli. In: Xor bilan ishlash. M., Profizdat, 1972 yil.
8. Dmitriev L.B. Vokal texnikasi asoslari. M., Musiqa, 1968 yil.
9. Sokolov V. Xor bilan ishlash. M., 1983 yil
10. Romanovskiy N. Xorda tizimda ishlash tamoyillari // Xor san'ati. Nashr. 1, L., 1967 yil
11. Nezvanov B. Solfedjio musiqi maktablarining dirijyor-xor bo'limlarida // Xor san'ati. Nashr. 3. L., 1977 yil